

**İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUCUNDA YAYGINLAŞMASININ ÖNEMİ
ÜZERİNE SOMUT ŞİİR (KONKRETE POESIE): EUGEN GOMRINGER**

**On the Importance of Its Spread as a Result of the Second World War
Konkrete Poesie: Eugen Gomringer**

(Makale Geliş Tarihi: 20.11.2019/ Kabul Tarihi: 16.12.2019)

Şenay KAYĞIN*

Öz

İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda yeni bir Avrupa dünya görüşü yaratma arzusunun artmasıyla birlikte, dilbilimsel yeni çalışmalar bağlamında deneysel eğilimler ivme kazanmaya başlar. Somut şiir (Konkrete Poesie) söz konusu dönemde yıldızı parlayan önemli bir yazınsal türdür. Şiirin, şiirdeki sözcüklerin imgesel olmasının yanı sıra, görsel kullanımını da amaç edinen sıra dışı bir türüdür. Alman yazınında 1950'li yıllarda kabul gören 'somut şiirin' Avrupa kanadını Alman şairler oluşturmuştur. Bu türün yaygınlaşma sürecinde etkili olan önemli isimlerden biri ise İsviçreli Eugen Gomringer'dir.

Somut şiir, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki karışık sosyal ve duygusal atmosfer sonucunda 1950'lerde ortaya çıkmış ve giderek daha yaygın hale gelmeyi başarmıştır. Sadece bireysel birtakım öyküleri içermek yerine, kolektif bellek/yaşanmışlıkların aktarımı konusunda da etkin bir biçimde kullanılmıştır. Somut şiir, Nazilerin neden oldukları başta dildeki bozulmaya yönelik tepkilerin dile getirilmesi bakımından, bu tür uygulamalara yönelik kullanımlara karşı bir tepki olarak da değerlendirilmektedir. Çalışmamızda, İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'sında yaygınlık kazanan bu türün Eugen Gomringer örneğinde incelenmesi amaç edinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Somut Şiir, Eugen Gomringer, İkinci Dünya Savaşı, Görsel Şiir.

---

* Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doç. Dr., Atatürk University, Faculty of Letters, Department of German Language and Literature, senay.kaygin@atauni.edu.tr, ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0001-6190-2591>.

Abstract

As the result of the Second World War with an increased desire to create a new European worldview, experimental trends began to gain momentum in the context of new linguistic studies. Concrete poetry (Konkrete Poesie) is an important literary genre that became popular during the period in question. Concrete poetry is an unusual type of poetry, which aims to use visual as well as poetic words. German poets constituted the European wing of the Poesie of Konktere, which was accepted in the German literature in the 1950s. One of the most important figures in the spread of this type of poetry is the Swiss Eugen Gomringer.

Concrete poetry emerged in the 1950s as a result of the caotic social and emotional atmosphere after the Second World War and became increasingly common. It has been used effectively in the transference of collective memory/experiences rather than merely including some individual stories. In terms of expressing the reactions to the deterioration of the language caused by the Nazis, it is also considered as a reaction to the uses for such practices. In this study, it is aimed to examine this kind of poetry which became widespread in Germany after the Second World War in the example of Eugen Gomringer.

Keywords: Concrete poetry, Eugen Gomringer, Second World War, Visual Poetry.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonucunda, Avrupa’da yeni bir dünya görüşü yaratma çabasına girilmiştir. Bunun üzerine deneysel eğilimler, yeni dilbilimsel çalışmalar bu girişimlerin sonucunda ivme kazanmaya başlamıştır (Thiers, 2016: s.282). Somut şiir (Konkrete Poesie) adı geçen dönemde önemli bir çıkış yapan yazınsal bir türdür. Söz konusu tür, şiiri oluşturan sözcüklerin imgeselliği dışında, görselliğin ön planda tutulmasını da amaç edinmektedir. ‘Şekli şiir/desen şiir/görsel şiir olarak da adlandırılan bu şiir türü, dilin anlamsal ve kavramsal boyutlarını araştırmasının yanı sıra, görsel/çizgisel boyutta bir araştırmayı da içerir. Somut şiirde şairin gördükleri, duydukları ve algıladıkları sözcüklere dökülürken, bu şiirlerle ‘dilsel olan, farklı bir biçimde görsel olana dönüştürülmektedir. Söz konusu şiir türü, başta sadece şair tarafından değil, herkes tarafından görülebilirken, son aşamadaki görsellik, sanatçının dil ve biçim estetiğiyle ortaya koyduğu sanatsal bir duruma bürünür, böylece de özel bir okumayı gerekli kılar. Bu durumda somut şiir, alanında sıra dışı bir görüntü sergileyen bir tür olarak dikkatleri üzerinde toplamayı başarmıştır.

Alman yazınında 1950’li yıllarda popüler olmaya başlayan somut şiirin Avrupa’da tanınırlık/yaygınlık kazanmasını Alman şairler üstlenmiştir. İsviçreli Eugen Gomringer (1925-), somut şiirin yaygınlaşma sürecinde öncülük eden isimlerin başında gelir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki toplumsal/sosyal/duygusal atmosferin karışık olması sonucunda 1950’lerde yaygınlaşmaya başlamış bir akım

olarak görülmektedir (Gökalp/Alpaslan, 2005: s. 3-4). Bu şiir, bireysel birtakım öyküleri içermenin dışında kolektif bellek kapsamında iletiler sunması bakımından da önemli bir yer tutar. Dilsel yaratıcılığı amaç edinen somut şiir, bir araç haline getirilen dilin karakterlerinin, görsel olarak da bir anlam ifade etme şeklindedir. Bu bağlamda bu tür 'görsel şiir' olarak da anlandırılmaktadır. Somut şiir, çok şey anlatabilen bir potansiyele sahip olup kişinin yaratıcılığı ile doğrudan ilişkilidir (İşigüzel, 2019: s.147). Somut şiirin Almanya'da etkin olduğu dönemde Alman kuramcılarla çalışmaları olan Yüksel Pazarkaya'nın *Somut Şiir* (Pazarkaya, 1996) adlı yapıtı 1996 yılında ortaya çıkmış ve Türkiye'de ilk olan bu çalışması somut şiirin Türkiye'de tanınırlığını artırmış, bu alanda yapılan akademik çalışmaların önünü açmıştır (Balcı, 2018: s. 100).

1. Savaş Sonrası Alman Yazınında Somut Şiir

20. yüzyılın iki büyük Dünya Savaşı, dünya yazınında olduğu gibi Alman yazınında da bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Savaş, Alman yazınının önemli konularından biri olmuştur. Savaşı konu edinen yazınsal metinlerin birçoğu gibi somut şiir de tarihsel gerçeklik ve savaş konularına egemen bir yazın türü olarak görülmektedir. Bazı eleştirmenlere göre somut şiir, savaşın eleştirildiği ve daha çok Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı dönemine yönelik toplumsal/sosyal tartışmalarını içeren bir tür olarak imlenmektedir (Thiers, 2016: s. 264-265).

Somut şiir, Nazilerin neden oldukları dildeki bozulmaya yönelik tepkilerin dillendirilmesi açısından, Nazi uygulamalarına karşı bir tepki olarak da değerlendirilmektedir. Özellikle Almanya'da daha çok tercih edilip benimsenmesi, söz konusu Nazi döneminin dil politikalarına ilişkin bir tepki olarak görülmektedir. Birçok kişi, Hitler döneminde Alman Dilinin Nazi propagandası olarak kullanılmaya başlandığı için tehlike altında olduğu görüşünde hemfikir olmuşlardır (Gilgore, 2017: s. 5). Çünkü Üçüncü İmparatorluk (Dritte Reich) döneminde, holokost, savaş, Nasyonal Sosyalizm gibi Alman tarihi için önemli olan konulara öncelikli olarak yer verilmiştir (Öztürk/Ünal/Kaya, 2018: s. 99-100). Nasyonal Sosyalist ideoloji doğrultusunda yürütülen propagandaları yoğun bir şekilde her alanda yaygınlaştıran Hitler yönetimi, Alman yazınına da bu bağlamda derinden etkilemiştir. Somut şiir savaş sonrası dönemin durumunu yansıtmaya bakımından önemli bir duruş sergiler. Somut şiirin, savaş sonrası yıpranmış olan yaşamlara ayna tutan, dönemin anlaşılması açısından tercih edilen yazınsal bir şiir türü olduğu ileri sürülür (Gilgore, 2017: s. 1-2).

60'lı yılların özellikle ikinci yarısına gelindiğinde, Alman toplumunda genel bir eleştirel/mutsuzluk durumu egemendir. Savaşa bire bir tanık olmayan yeni bir neslin ortaya çıkışı ile kalıplaşmış katı kuralları olan topluma/olaylara karşı, radikal/köklü bir karşı duruş belirir. 70'li yıllara doğru ise toplumda bireysel özgürlük hareketleri yeni bir devlet etiği düşüncesini de beraberinde getirmiş Nazi geçmişi felaketine karşı bir duruş sergilenmeye başlanmıştır. Artık 'modası geçmiş' geleneklere/çalışma yöntemlerine/okul müfredatlarına karşı da bir savaş açılmıştır. Genç kuşak

bilim adamlarının önu, Hitler Almanya'sında olduğunun aksine herhangi bir soruşturmaya gerek duymadan bilimsel çalışmalarını yapabilmeleri bakımından açılmaya başlamıştır (Planes/Feijóo 2012: s. 64-64). Somut şiir, 1950'li 60'lı yıllarda ivme kazanmaya başlamış neredeyse tüm dünyada yeni bir akım olarak yaygınlık kazanmıştır. Söz konusu akım ele alınan konuları ve örnekleriyle okuru heyecanlandıran/meraklandıran yeni bir yaratma süreci içerisine girmiştir (Planes/ Feijóo 2012: s. 67).

60'lı yıllara doğru Almanya'da genç kuşak babalarının kuşağından geri dururlar. Balarının/atalarının geçmişte yapmış olduklarının daha doğrusu sahip olup geride bıraktıkları ne maddi ne manevi hiç bir şeyi kabul etmek istemezler, sorumluluk almazlar. Somut şiir, böylesine bir düşünce yapısına sahip Nazilere ve Alman toplumunun belirli bir kesimine, zaman dilimine denk gelen topluluğun karşı duruşu olarak da algılanmaktadır (Gomringer, 2000: s. 281).

2. Somut Şiir/Eugen Gomringer

Somut şiir bağlamında yapılan çalışmalar birçok çağrışımlarda bulunur. Bu tür, sadece savaş sonrası Almanya'sının yeniden silahlanma tartışmaları gibi genel konuları, ya da savaş deneyimlerinin anlatılmaya çalışıldığı bireysel birtakım öyküleri içermez, aynı zamanda kolektif yaşamışlıklar/bellek aktarımı gibi deneyimleri de kapsamaktadır (Ünlüsoy, 2005: s. 44). Ancak şiiri oluşturan sözcüklerin görsel anlamda sunulan ilk örneklerinin kökleri antik Yunan'a dayanır. 1943'lere ve sonraki dönemlere uzanan öncüleri arasında, Carlo Belloli, Öyvind Fahlström, Max Bill'den etkilenen Eugen Gomringer ve Ernst Jandl gibi şairler/yazarlar yer alır (Weisstein, 1992: s. 147).

İsviçreli Eugen Gomringer, Alman yazın çevrelerinde somut şiir denilince ilk akla gelen isimlerin başında gelir. Somut şiir ise onun Max Bills'in sekreterliğini yaptığı dönemler 'somut sanat (konkrete kunst)' la tanışması sonucunda önem kazanan bir kavram olmuştur. 1960'lardan itibaren ise Gomringer'in sınırlarını kesin olarak belirlemiş olduğu somut şiirden uzaklaşan bir takım yazarlar yeni şiir arayışlarına yönelirler (Thiers, 2016: s. 78). Gomringer'in, 1951'den itibaren yazmaya başladığı *Takım Yıldızlar* (Constellations) olarak adlandırılan ilk şiirleri 1954'te yayımlanır.

'Somut (konkret) kavramının kökeni 'somut sanat' hareketine dayanır. Somut sanatın ilk üyelerini/kuşağını Rus konstrüktivistler oluşturur. İkinci kuşak üyeleri ise savaş döneminde İsviçre'de ortaya çıkmışlardır (Gomringer, 2000: s. 276-277). Somut şiirde dil oyunlarının yanı sıra, görsel öğeler daha çok dikkat çeker. Bu özellikler modern şiir anlayışını yıkarak şiire, gelenekselliğin dışında farklı anlam kazandırmıştır. Somut şiir yazarları, dilin yapısı çerçevesinde bir biçim geliştirerek, okuyucunun şiiri olumlu/olumsuz alımlayabilmesine olanak tanımıştır. Bu şiir türü, düşüncenin irdelenmesinden hareketle okuyucuyu bilgilendirmenin aksine, 'yaratıcı düşünmeye' yönlendiren ve okuyucunun düşünce dünyasında soru işaretleri oluşturmaya yönelik bir şiir türüdür. Ayrıca söz konusu tür, yapısı gereği sadece var olanın anlaşılmasının

dışında, var olanın yardımıyla düşünerek/yaratarak yeni bir yaratıma özendirilmektedir (Balci, Darancık, 2007: s.104). Somut şiir 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkar ve o zamana kadar görülen yazınsal türlerin dışında bir yapıya bürünür. Birçok çeşitli somut şiir, farklı türleriyle dikkat çekmiştir. Örneğin, Max Bense, somut şiirin alt-türlerinden olan 'Ideogramm' ve 'Konstellation' Gomringer 'diyalekt şiir' Wiener Gruppe 'Palindrom', Andre Thomkins 'Tipogram', Franz Mon 'Piktogram', Claus Bremer 'alan /yüzey şiir' türlerinin öncülüğünü yaparken, Pierre Garnier'in ise somut şiir için 'spatialist' kavramını ortaya attığı ileri sürülmüştür (Darancık, 2007: s. 112-113) Thoma Kopfermann'ın sınıflandırmasında somut şiirin; görsel, akustik, mantıksal anlam/fikir ve düşünceler birliğinin daha ön planda olduğufarklı çeşitlerinin varlığından söz edilir (Kopfermann, 1974: s. 7). Somut şiir bir yandan ciddiyeti hissettirirken bir yandan da mizahi göndermelerde bulunması açısından 'dadaizmin mizah oyunu' olarak değerlendirilmiştir. Ciddi konular olduğu kadar mizahi içermesi bakımından yenilenecek ortaya çıkan somut şiir, şiirin önemli bir türü olarak gelişim göstermiştir (Hiebel, 2006: s. 172).

İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı bir çıkış yapan görselliğin şiire yansıtılması akımına dâhil olan Gomringer'in; bu alandaki çalışmaları, alana sağladıkları katkı bakımından belirleyici niteliğe sahiptir. Onun 'schweigen' şiiri, söz konusu nitelikleri barındırdığı gibi, Nasyonal Sosyalist döneminin politikaları doğrultusunda suskun kalan, sessiz yazarların/şairlerin sesi olmuştur adeta. Nasyonal Sosyalist döneme ilişkin belleklerinde derin izler barındıran 'sessiz' yazarlar/şairler, artık çeşitli göndermelerde buldukları çok anlamlı/yönlü şiirler üretmek yoluyla seslerini duyurmayı başarmışlardır (Barner, 2006: s.139).

Gomringer'in 'schweigen' adlı şiiri, sadece schweigen (sessizlik/susmak/sükût) sözcüğünden oluşmaktadır. Şair aslında sessizliğin kendisine çok yakıştığını, yine de konuşmayı sevdiğini ifade eder çoğu zaman. Somut şiir bağlamında aslında suskunluk önemli bir ayrıntıdır onun için. Özünde kendisinin de suskun bir yapıya sahip olduğunu ve suskunluğu bir motif olarak incelemeyi uygun gördüğünü de belirtir. Onun bu şiirine aslında 50'li yılların öncesi de dâhil edilmiştir. Ona göre aslında savaş/savaş sonrası yıllarda Almanya'ya hatta tüm Avrupa'ya bir göz atıldığında yığınla boşlukların olduğu görülmektedir (Thiers, 2016: s. 264-265).

schweigen

schweigen schweigen schweigen

schweigen schweigen schweigen

schweigen schweigen

schweigen schweigen schweigen

schweigen schweigen schweigen (Gomringer, 1972: s. 58).

O yılların Almanya'sında en iyi sanatı ortaya koyan Düsseldorf'lu grup 'zero'dur. Yapılan her yeni şeyin misyonunda şairler için suskunluk, sanatçılar için 'sıfır' hareket noktası olarak alınmıştır. Bir tek sözcüğün birçok şey anlatması bakımından önemsendiği söz konusu sanat için romanların yerine 'sözcükler' doldurmaktadır (Gomringer, 2000: s. 282).

Gomringer'in 'schweigen' şiiri kadar ses getiren bir başka somut şiiri 'kein fehler im system'dir. Kendi içerisinde bir örgüsü olan söz konusu şiiri de aslında somut şiir özelliklerini içerir. Şairin bu şiirinde harflerin sistematik bir şekilde kayması sonucunda söylenmek istenilen ile anlaşılan arasındaki ironik bir durum ortaya konulmuştur. Şair, 'kein fehler im system'i üç farklı varyasyonda ele almıştır. Gomringer, 'Sistemde hata yok' anlamına gelen 'kein fehler im system'in aynı zamanda 'hatasız bir sistem yok', 'hatalı sistem' anlamlarını da ifade ettiği üzerinde durur. Gomringer, Weimar'ın tanınmış Alman sanatçılardan Paul Dessau Klee'in "Sanat sistemdeki hatadır", sözünden hareketle, sistemler tarafından çevrilmiş durumdayız, bu nasıl bir sistemdir? şeklindeki sorusuna yanıt aramaya başlar. Bu nedenle 'f' harfini bilinçli olarak bulunduğu sözcüğün içerisinde üçüncü dizeye kadar sağa doğru kaydırır. Sonraki dizelerde ise 'f' harfi yine başa gelir. Şiirin sonunda, 'kein fehler im system' ile başlayan dize, yine aynı dizeyeyle -kein fehler im system- son bulur. Şair ayrıca, uyguladığı bu yöntemle hem içerisinde bulunduğu dönemin sistemine eleştirel bir göndermede bulunur hem de ancak bir harf hatasının yapılması sonucunda 'kein fehler im system' adlı şiirin sisteminin oluşturulabileceğinin altını çizer.

kein fehler im system

kein fehler im system
kein efhler im system
kein ehfler im system
kein ehlfir im system
kein ehlefr im system
kein ehlerf im system
kein ehleri frn system
kein ehleri mf system
kein ehleri ms system
kein ehleri ms fystem
kein ehleri ms yfstem

kein ehleri ms ysfem
kein ehleri ms ystfem
kein ehleri ms ystefrn
kein ehleri ms ystemft
kei nehler im system
kfei nehler im system
kefi nehler im system
keifnehler im system
kein fehler im system (Gomringer, 2000: s. 283).

Gomringer, içinde buldukları çağın/dönemin kendine özgü bir dili olması gerektiğine inanır. Bu yüzden, üzerinde çalışacağı yeni şiir türünün oluşturulmasına, modern iletişim ve yeni bir şiir için gerekli biçimlendirmelere yönelmenin zorunluluğuna inanır ve savaş sonrası dönemin şiir anlayışında eksik gördüğü özgün bir tür üzerinde çalışmaya yoğunlaşır. Stéphane Mallarmé ve Arno Holz, onun bu bağlamdaki çalışmalarının başında örnek aldığı öncülerin başında gelir (Gomringer, 2000: s. 277-278). Gomringer, *das schwarze geheimnis* adlı şiirinin içerdiği 'gizemin/sırrın' açığa çıkması için özellikle çaba gösterir. Şair, 'siyah gizem' (*das schwarze geheimnis*) anlamına gelen şiirin gizemi hakkında yapmış olduğu bir açıklamada "önemli olan siyah/kara gizemin bir bölgede fark edilmesi/dikkatleri üzerine toplamasıdır", şeklinde bir yorum yapmıştır.

"Ben siyah gizemin burada olduğunu söylüyorum. Bu kalıp farklı biçimlerde de okunabilir. 'siyah gizem burada mı? (ist hier das schwarze Geheimnis?) dize, sol alt köşeden okumaya başlandığında ise, sorunun yanıtı bulunur yani, 'siyah gizem burada' (Das schwarze Geheimnis ist hier) anlamı ortaya çıkar", şeklinde yapmış olduğu bir başka açıklaması ise gizemin şiirde oynadığı simgesel rolün altını çizmektedir (Gomringer, 2000: 281). Gomringer'in söz konusu şiirinin içerdiği gizem hakkında yapılan yorumlar oldukça dikkat çekicidir. Gerhard Penzkofer, şiirin görselinde ve anlatım biçimindeki ironik bir olumsuzlama/reddetme durumu olabileceğini ifade eder (Penzkofer, 2007: s. 196).

das schwarze geheimnis

das schwarze geheimnis
ist hier
hier ist
das schwarze geheimnis

Ernst Jandl, somut şiir türünde çok sayıda şiiri olan Avusturyalı bir şairdir. Tıpkı çağdaşı Gomringer gibi Ernst Jandl'da somut şiirin önemli temsilcilerinden olmuştur. Bu nedenle somut şiir söz konusu olduğunda bu alanda neredeyse Gomringer kadar isim yapmış olan Jandl'ın özellikle savaşı konu edindiği şiirlerinden birkaç örneğe yer vermenin uygun olacağı kanısındayız. Jandl'ın, 1966 yılında kaleme aldığı *markierung einer wende* adlı şiiri, yazılmasından kısa süre önce sona eren İkinci Dünya Savaşını doğrudan konu edinir. İki sütundan oluşan şiirin, ilk sütununda başlık olarak 1944 ikinci sütunda ise 1945 sembolize edilir. İlk sütunda 12 kez 'savaş' sözcüğü geçerken, ikinci sütunda, 'savaş' dört kez yazılmıştır. Mayıs ayının geçtiği sütundan sonra boşluk gelir. Her bir savaş sözcüğünün sayısı da aslında bir ayı sembolize etmektedir. (Gilgore, 2017: 1-2)

markierung einer wende

1944 1945

Krieg krieg

krieg krieg

krieg krieg

krieg krieg

krieg mai

krieg

krieg

krieg

krieg

krieg

krieg

krieg

Jandl'ın *fragment* şiiri de; 20. yüzyılın olağandışı konularından olan nükleer silahlanma olgusu üzerinde kurgulanmıştır. Onun *vater komm erzähl vom krieg, schtzngrrmm* adlı şiirleri, söz konusu konular çerçevesinde savaşa göndermede bulunan ve büyük yankı uyandıran çalışmaları arasında örnek gösterilebilir.

fragment

fragment

wenn die rett

es wird bal

ubermor

bis die atombo

ja herr pfa (Thiers, 2016: s. 264-265).

Jandl'ın *fragment* şiiri ilk bakışta okuyucuya anlamlı bir şiir izlenimi vermez. Ancak, sözcüklerin ve harflerin düzensiz dizilimi içerisinde bile şairin atom bombasının fark edilmesi için ayrıca bir çaba gösterdiği dikkatlerden kaçmaz. Çünkü Jandl şiirde 'atombo' olarak yer vermiş olduğu atom bombasını bilinçli bir şekilde kullanmış ve şiirin sırrını çözümlene görevini okuyucuya bırakmıştır.

Sonuç

Somut şiir, İkinci Dünya Savaşı sonucunda, Avrupa'da yeni bir dünya görüşü yaratma çabası olarak yaygınlık kazanmıştır. Bu anlamda deneysel eğilimler ve yeni dilbilimsel çalışmaların da önemi artmış, somut şiirin çıkış yapmasına katkı sağlamıştır. Şiiri oluşturan sözcüklerin imgeselliğinin yanı sıra, görselliğin ön planda tutulmasını da amaç edinen somut şiir; şekilli/desen/görsel şiir olarak da adlandırılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yeni arayışlar hem toplumsal, sosyal hem de duygusal anlamda karışık olan 1950'li yıllarda dilsel yaratıcılığı amaç edinen bir akım olarak görülmüştür. Somut şiir çerçevesinde yapılan çalışmalar, savaş sonrası Almanya'sında yeniden silahlanma tartışmaları gibi genel konuları içerdiği gibi, savaşla ilgili deneyimlerin/yaşanmışlıkların anlatılmaya çalışıldığı bireysel öyküleri ve kolektif bellek aktarımı gibi konuları da kapsamaktadır. Alman yazınının önemli konularından biri olan savaş, somut şiirin de savaşı eleştiren tutumu bağlamında bu türün temel belirleyenlerinden biri olarak görülmektedir. Böylece somut şiir, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı dönemine yönelik toplumsal tartışmalarının ele alındığı konuları içeren bir tür olarak imlenebilmektedir. Somut şiir, Nazilerin neden olduğu dildeki bozulmaya yönelik tepkilerin dillendirilmesi açısından karşı bir tepki olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzden özellikle Almanya'da daha çok tercih edilmiş olduğunu söylemek yanlış olmaz, çünkü Alman Dilinin Nazi propagandası olarak kullanılmaya başlandığı ve Alman Dilinin tehlike altında olduğu düşünceleri, söz konusu tepkilerin artışını tetiklemiştir. Üçüncü İmparatorluk döneminde, ırkçılık/holokost, savaş, Nasyonal Sosyalizm gibi konulara öncelikli olarak yer verildiğinden Nasyonal Sosyalist ideolojiye yapılan propagandalar yoğunluk kazanmış Alman yazını bu açıdan etkilemiştir.

Gomringer, kaleme almış olduğu somut şiirleriyle, görsel şiire önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle ‘schweigen’ adlı şiiri, Almanya’nın İkinci Dünya Savaşı ve Nasyonal Sosyalist döneminde suskun kalan, sessiz yazarların/şairlerin tepkilerini yansıttıkları akım çerçevesinde kendine özgü biçimiyle dikkatleri üzerinde toplamayı başarmıştır. Gomringer’in, şiirleri *schweigen, kein fehler im system, das schwarze geheimnis* ile döneminin sistemine eleştirel yaklaştığının altı çizilmektedir. Bu bağlamda Ernst Jandl’ın savaşı konu edindiği *markierung einer wende ve; fragment* adlı şiirleri, Gomringer’in dönemsel ve savaşa yönelik eleştirel tutumunu somutlaştırmaktadır.

Kaynakça

- Barner, W. (2006). *Geschichte der deutschen Literatur von 1945 bis zur Gegenwart*. München: Verlag C.H. Beck.
- Balcı, U. Darancık, Y. (2007). Almanca Yazın Terimleri Sözlüklerinde ‘Somut Şiir’in Tanımı’. *Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* 34: 101-116.
- Gilgore, M. (2017). Gedichte als Antwort auf den 2. Weltkrieg: Gomringers und Jandls konkrete Poesie in der Nachkriegszeit. *The Kennesaw Tower Undergraduate Foreign Language Research Journal*. Colgate University: Vol. 9, Article.
- Gomringer, E. (2000). *Zur Sache der Konkreten, vol. 3: Eine Auswahl von Texten und Reden über Künstler und Gestaltungsfragen 1958-2000*. Wien: Edition Splitter.
- Gomringer, E. (1972). *Konkrete poesie, deutschsprachige Autoren, Anthologie von Eugen Gomringer*. Stuttgart: Universali Bibliothek.
- Gökalp Alpaslan, G. (2005). Türk Edebiyatında Somut (Görsel) Şiir *Türkbilig*, 2005/10: 3-16.
- Hiebel, H. (2006). *Das Spektrum der modernen Poesie Interpretationen deutschsprachiger Lyrik 1900-2000 im internationalen Kontext der Moderne Teil II (1945-2000)*. Würzburg: Königshausen & Neumann GmbH.
- İşigüzel, B. (2019). Yabancı Dil Öğretiminde Somut Şiir Uygulamaları. *Utv Uluslararası Türkiye Vizyonu Kongresi Adana/Türkiye Tam Metin Kitabı*. 2019, 147-162.
- Kopfermann, T. (1974). *Theoretische Positionen zur Konkreten Poesie: Texte und Bibliographie*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Öztürk, A.Ö. Ünal, D.Ç. Kaya,Ü. (2018). *Hiciv-Yığın- Göçmen Edebiyatı Uzmanı Prof. Dr. Yüksel Baypınar Armağanı*, İçinde: Umut Balcı. Somut Şiir Üzerine Kavram Analizi, İstanbul. Hiper Yayın.

- Pazarkaya, Y. (1996) *Yarım Yarım, Somut Şiir*, İstanbul: Açı Yayınları.
- Penzkofer, G. (2007). *Postmoderne Lyrik Lyrik in der Postmoderne Studien zu den romanischen Literaturen der Gegenwart*. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH.
- Planes, D.S. Feijóo, J. *Apropos Anantgarte Neue Einblick nach einhundert Jahren.*, (2012). Berlin: Frank & Timme.
- Thiers, B. (2016). *Experimentelle Poetik als Engagement*. Hildesheim: Georg Olms Verlag AG.
- Ünlüsoy, M. (2005). Konkrete Poesie im Deutschunterricht: Überlegungen zum Thema neuere Deutsche Geschichte. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı I (2005)*, 35-48.
- Weisstein, U. (1992). *Literatur und Bildende Kunst. Ein handbuch zur Theorie und Praxis eines Komparatistischen Grenzgebietes*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.